

PROJECT GAAT TWEEDE JAAR IN

Nachtvlinders in het zonnetje

tekst:
Frans van Alebeek &
Menno van Zuijlen

Nachtvlinders zijn beslist niet allemaal saaie, bruine 'motten'. Dat blijkt duidelijk uit de reacties op het eerste jaar van het project "Nachtvlinders in het zonnetje". Met behulp van een zoekkaart hebben onze vrijwilligers en leden van de KNNV, NJN en JNM in het hele land uitgekeken naar acht soorten dagactieve nachtvlinders, en hun waarnemingen opgestuurd. In 1998, het tweede jaar, willen we een breder publiek betrekken bij dit project. In allerlei media zal aandacht voor dagactieve nachtvlinders worden gevraagd en de zoekkaart zal op grote schaal worden verspreid. In dit artikel geven we enkele resultaten van het eerste jaar, en geven we tips en ideeën voor hoe u en uw locale vlinderwerkgroep of KNNV-afdeling mee kunnen helpen om dit publieksjaar tot een succes te maken.

Acht soorten

Vorig jaar is De Vlinderstichting in samenwerking met de KNNV en de Jeugdbonden (NJN en JNM) van start gegaan met het project "Nachtvlinders in het zonnetje". Het doel is tweeledig: met de uitgekozen, kleurrijke nachtvlinders hopen we meer mensen te interesseren voor het doen van veldstudie en voor onze verenigingen. Tegelijk hopen we meer ecologische gegevens te verzamelen over deze interessante groep van dieren, zodat we in de toekomst betere beheersadviezen kunnen geven om nachtvlinders te beschermen. Want zelfs van deze gewone nachtvlindersoorten weten we nog maar betrekkelijk weinig. Waar komen ze voor, hoe talrijk en in welk biotoop?

De acht soorten - Sint Jacobsvlinder, Nachtpauwoog, Grote beer, Bonte bessenvlinder, Sint Jansvlinder, Muntvlindertje, Avondrood en Gamma-uil - werden in het mei-nummer van 1997 (Vlinders 12-2) aan u voorgesteld. Ook werd een zoekkaart meegestuurd om de soorten in het veld te herkennen, en om uw waarnemingen in te sturen. Velen van u hebben daar gebruik van gemaakt.

Weinig ingevuld

Tot januari 1998 zijn in totaal 175 ingevulde kaarten bij ons binnengekomen. Dat is

erg weinig als we bedenken hoeveel donateurs en actieve leden deze verenigingen hebben! Heeft u uw kaart van afgelopen jaar nog liggen, stuur die dan nog snel in. Ook als er maar een enkele waarneming op staat. We vragen u nadrukkelijk om dit jaar ook alle belangstellenden op te roepen hun waarnemingen in te sturen. (Als u uw kaart niet kwijt wilt, kunt u altijd een kopie van

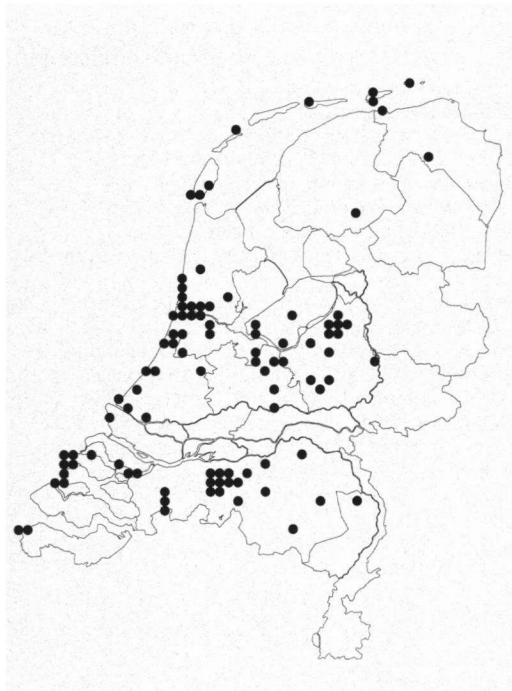
Kaart 1 geeft alle ingestuurde waarnemingen van het Muntvlindertje (*Pyrausta aurata*), een soort die vooral in tuinen wordt gezien. Duidelijk is dat het Muntvlindertje overal in Nederland kan worden aangetroffen.

het waarnemingsgedeelte insturen). Alleen zó kunnen we een goede indruk krijgen van uw inspanningen en van de verspreiding van onze soorten.

Op de ingestuurde kaarten werden, naast de acht uitgekozen soorten, ook zeer veel andere dag- en nachtvlinders gemeld. We stellen die waarnemingen zeker op prijs. Maar voor het project maakt dat de verwerking ingewikkeld. Daarom vragen we u de kaart alleen te gebruiken voor de acht doelsoorten. Andere waarnemingen zijn van harte welkom, maar graag apart, bijvoorbeeld op het algemene waarnemingsformulier van De Vlinderstichting.

Waarnemingen

De 175 kaarten waren goed voor zo'n 950 waarnemingen van een bepaalde soort op een bepaalde plaats. Eén waarneming kan wel betekenen dat er ter plekke een paar duizend rupsen van de Sint Jacobsvlinder (*Tyria jacobaeae*) werden gezien! De waarnemingen zijn werkelijk over het hele land verspreid gedaan, van Rottumerplaat tot en met het werkeiland Neeltje Jans.

Enkele resultaten zijn weergegeven op de kaarten op deze en de vorige bladzijde. We hebben besloten de zoekkaart uit te breiden met een kolom waarin u een korte omschrijving van het biotoop kunt geven. Uit uw reacties op de kaart bleek daaraan behoefte. En zo leren we nog beter de voorkeuren van de vlinders kennen.

Hoge verwachtingen

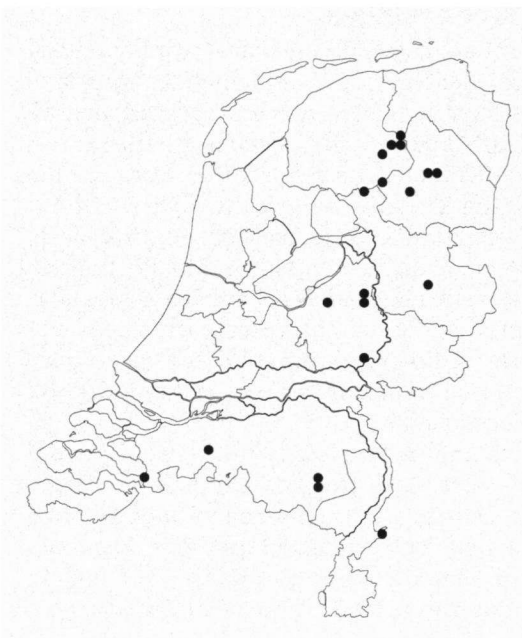
Uit diverse discussies met vrijwilligers en werkgroepen hebben we enkele ideeën en

tips opgedaan voor dit jaar.

Allereerst bleken mensen in 1997 het gevoel te hebben dat de door ons uitgekozen soorten moeilijk te vinden waren. Daarbij moeten we duidelijk voor ogen houden dat het hier om andere diertjes gaat dan bijvoorbeeld bij het succesvolle Hommelproject van de KNNV enkele jaren geleden. De hommels van de zoekkaart zijn de hele lente en zomer in bijna elke tuin te zien. Daarvoor hoefde men dus nauwelijks erop uit te trekken.

Onze nachtvlinders zijn andere dieren, met een veel kortere vliegperiode, en een beperkter verspreidingsgebied. U kunt niet automatisch verwachten om in 1998 alle acht soorten te zien! En u zult er beslist op uit moeten, naar de hei, naar de duinen, of naar bloemrijke weiden. Zo zal het niet veel mensen gegund zijn om een Nachtpauwoog tegen te komen op de heide. Daarvoor is die soort helaas te schaars, en bovendien behoorlijk goed gecamoufleerd. Maar *als* u één van die gelukkigen bent die er wel een tegenkomen, dan is uw waarneming extra waardevol voor ons. Insturen dus die kaart, zelfs met maar één waarneming!

De kortere vliegperiodes en beperkte verspreiding betekenen dat u uw uitstapjes en excursies zorgvuldig moet plannen. Daarom voegen we bij dit artikel een kalender waarin we aangeven wanneer en waar u de grootste kans heeft om 'onze' nachtvlinders tegen te komen. Voor een aantal soorten is het net zo goed mogelijk om op zoek te gaan naar de rupsen. We hopen zo uw excursies en zoektochten tot een spannender en succesvolle uitdaging te maken.

Kaart 2 geeft de waarnemingen van de Sint Jacobsvlinder. Dat dit een soort is van de droge zandgronden en de duinen, komt duidelijk naar voren in de waarnemingen van 1997.

Kaart 3 geeft de waarnemingen van de Nachtpauwoog (*Saturnia pavonia*). Deze soort laat zich minder gemakkelijk vinden, en komt vooral voor in onze heidestroken in het Oosten van het land. De vindplaatsen van 1997 liggen inderdaad allemaal in het Oosten van ons land.

Onderzoek

Voor regionale vlinder- en insectenwerkgroepen en NJN- of JNM-kampen zijn eenvoudige onderzoeksprojecten geschreven om heel specifiek informatie over bepaalde soorten te verzamelen. Vooral over het gebruik van verschillende nectarplanten door de vlinders, en over verschillende waardplanten voor rupsen weten we nog relatief weinig. Nauwkeurige beschrijvingen van biotopen waarin soorten voorkomen, van de standplaatsen van waardplanten, met informatie over het ter plekke gevoer-

Groot avondrood.

FOTO: C. CASTELIJNS

de beheer, zijn zeer welkom. En kloppen de in de literatuur genoemde vliegtijden en voedselplanten wel met uw ervaringen? Voor dergelijke projecten kunt u zich tot de dichtstbijzijnde werkgroep richten. Bij De Vlinderstichting zijn ook beschrijvingen en formulieren om de resultaten op te vermelden aan te vragen.

Breed publiek

Dit artikel en de zoekkaart worden onder alle leden van de deelnemende organisaties verspreid (KNNV, NJN en JNM). Daarnaast zullen (korte) versies van het artikel uit 1997, waarin de acht soorten worden voorgesteld, in diverse "groene" tijdschriften verschijnen. Vorig jaar hebben diverse regionale dagbladen naar aanleiding van onze actie en excursies al artikelen geplaatst. Dat zal dit jaar ook zeker weer gebeuren. Het radio-programma "Vroege Vogels" zal in mei aandacht aan ons nachtvlinderproject schenken.

U kunt, met de lokale vlinderwerkgroep, insectenwerkgroep of regionale afdeling, meehelpen om een breed publiek bij onze actie te betrekken. Er zijn bijvoorbeeld bij De Vlinderstichting en KNNV Veldwinkel diaseries te leen over de acht doelsoorten,

met een begeleidend boekje voor uitleg. Deze diaseries kunt u lenen om lezingen in uw regio te organiseren. Bij regionale vlinderwerkgroepen of bij de Vlinderstichting kunt u eventueel een spreker aanvragen om een lezing voor uw afdeling te verzorgen. Ook kunt u met uw werkgroep een publieksexkursie organiseren. Dat kan overdag, bijvoorbeeld naar een gericht gebied waarvan u weet dat er op dat moment bepaalde nachtvlindersoorten vliegen (zie kalender). Maar u kunt ook 's avonds een excursie organiseren met vanglamp en stroop, om zo echte nachtvlinders te lokken. De ervaring leert dat veel journalisten best interesse hebben voor zo'n nachtelijke happening.

Vliegende edelstenen

Kortom, ga er deze lente en zomer op uit. Nodig ook andere belangstellenden uit om mee te gaan. Deel zoekkaarten uit, en vraag iedereen om die ook in te sturen, zelfs als u maar één of twee soorten zag. Kondig uw lezingen aan in de lokale en regionale pers, en leen de fraaie diaserie om uw verhaal mee op te vrolijken. Op die manier kunnen we veel mensen laten genieten van die prachtige vliegende edelstenen.

Aanbevolen literatuur

- Alebeek, F. van, 1997. Nachtvlinders in het zonnetje. *Natura* 94 (3): 67-70, en *Vlinders* 12(2): 15-18.
Dam, I. van, W. Koopman & J. Schaffers, 1995. *Dagactieve nachtvlinders*. KNNV Utrecht & De Vlinderstichting, Wageningen, 80 p.
Haar, D. ter, 1924. *Onze vlinders*. Thieme, Zutphen, 488 p.
Koch, M. 1984. *Wir bestimmen Schmetterlinge*. Verlag J. Neuman, Neudamm, 792 p.
Novák, I. & F. Severa, 1981. *Thieme's vlindergids: de Europese dag- en nachtvlinders, met rupsen, poppen en voedselplanten*. Thieme, Zutphen, 351 p.
Skinner, B., 1984. *Colour identification guide to the moths of the British Isles*. Viking Penguin Books Ltd., Harmondsworth, 268 p.

Summary

Further attention is given to the day-flying moths project which started in 1997. This year a larger group of butterfly and moth enthusiasts will be encouraged to participate in the project. The project focuses on eight distinct moth species. With the aid of an identification card and a calendar showing when and where the moths and their caterpillars may be seen, naturalists can collect useful information on the ecology and distribution of these species. The sightings and distribution in 1997 for three moth species, *Pyrausta aurata*, *Tyria jacobaeae* and *Saturnia pavonia*, are given.

Kalender voor het zoeken naar de acht soorten dagactieve nachtvlinders

Wanneer?	Waar?	Welke soorten?
mei	in de duinen en op zandgronden	De Sint Jacobsvlinder vliegt volop in de zon.
	op de heide	De Nachtpauwoog vliegt nu, mannetjes s middags in de zon, vrouwtjes hangen stil in de vegetatie en gaan s nachts eieren leggen.
	in tuinen en parken	De eerste generatie Muntvlindertjes vliegt, er zijn al enkele Gamma-uilen gearriveerd en op bessenstruiken vreten de bonte rupsen van de Harlekijn.
juni	op (fiets)paden en langs bermen	De harige rupsen van de Grote beer zoeken een verpoppingsplek en zijn gemakkelijk te zien als ze paden oversteken.
	in de duinen en op zandgronden	De Sint Jacobsvlinder vliegt nog steeds.
	in tuinen	In de schemering vliegen Gamma-uilen en de eerste vlinders van het Groot avondrood rond geurende bloemen (b.v. Kamperfoelie, Teunisbloem).
juli	in de duinen en op zandgronden	De laatste Sint Jacobsvlinders vliegen nog; op kruiskruiden zijn de jonge rupsen al te vinden.
	op de heide	Door goed zoeken en met wat geluk zijn nu de vingerdikke rupsen van de Nachtpauwoog te vinden; ondanks hun kleuren zijn ze goed verstopt.
	in tuinen	In de middag en schemering vliegen gamma-uilen en de Bonte bessenvlinder (of Harlekijn), terwijl s avonds het Groot avondrood langs kan komen; s nachts komt de Grote beer op lampen en verlichte ramen af.
	in bloemrijke graslanden	De Sint Jansvlinders komen uit hun gele papieren cocons en vliegen in de zon op distels en andere bloemen
augustus	in de duinen en op zandgronden	De rupsen van de Sint Jacobsvlinders vreten kruiskruiden nu helemaal kaal en gaan alweer verpoppen, tot het volgend voorjaar.
	in tuinen	In de middagzon vliegt de tweede generatie van het Muntvlindertje en steeds meer Gamma-uilen; in de avond kunt u nog Bonte bessenvlinders en Avondrood zien vliegen; zit er in uw Fuchsia s misschien een rups van het Avondrood? s Nachts komt de Grote beer op lampen en verlichte ramen af. Kijk eens goed op wilgenroosjes of u de rupsen van het Groot avondrood kunt ontdekken, ze zijn goed verstopt!
	langs bosranden en op kapvlaktes	
	in bloemrijke graslanden	De Sint Jansvlinders vliegen volop in de stralende zon.
september	in tuinen	In de middagzon vliegt het Muntvlindertje rond tijm en marjolein, en in goe de jaren is de Gamma-uil de meest algemene nachtvlinder in uw tuin; zit er in uw Fuchsia s nog een rups van het avondrood?
		Voor de meeste nachtvlindersoorten loopt het seizoen ten einde, rupsen verbergen zich en vreten zich vol om te gaan overwinteren.

Tabel 1.
Kalender voor het zoeken naar dagactieve nachtvlinders.
Daar waar soorten vetgedrukt staan, is het de tijd en omgeving waar u de grootste kans heeft om de soort waar te nemen.

Gamma-uiltje.
FOTO: PETER BULSING